

SLIKARKA ANICA ZALETEL IN SLIKE NA STEKLO

dr. Cene AVGUŠTIN

V zgodovini umetnosti se večkrat srečamo s posnetki izvirnih umetniških del. Pomembni so predvsem tisti, ki nam ohranjajo podobo originalnih, vendar izgubljenih umetnin. Tako se je npr. podoba številnih pomembnih kiparskih del stare Grčije ohranila le v rimskih kopijah. Podobno velja tudi za mnoge dragocene slike iz različnih stilnih obdobj. Večkratnemu preslikavanju so bile v srednjem veku izpostavljene npr. bizantinske ikone, ki so kmalu preplavile ves vzhodni pravoslavni svet. Tudi naše t. i. slike na steklo s podobami svetnikov in drugih svetniških oseb, ki so nekdanj predstavljal skoraj nepogrešljivo sestavino notranjščin gorenjskih kmečkih hiš, so svojevrsten primerek takega reproduciranja. Slike na steklo, katerih začetki segajo v 1. polovico 19. stoletja, so bile, podobno kot drugi izdelki ljudske umetnosti, namenjene predvsem našemu kmetu, vendar ne samo našemu, temveč tudi tistemu na Tirolskem, Češkem ali Bavarskem, kjer so prav tako nastajale podobne slike. Od tod njihova preprosta, razumljiva in živopisna oblika, ki jo je človek iz kmečkega okolja rad in s častjo sprejemal. Bile so barvit okras notranjščine njegovega doma, ki so ga varovale svetniške osebe, nemalokrat z upodobljenim krstnim patronom hišnega gospodarja ali gospodinje. Ob njih je naš kmečki človek iskal pomoč v nesreči in bolezni, pa tudi oporo v svojih prošnjah in molitvah. Tako so bili npr. sv. Lucija, Agata, Blaž ali Valentin od nekdanj znani priprošnjiki ob boleznih. Sv. Barbari ali sv. Trem kraljem so se ljudje priporočali za srečno zadnjo uro in še bi lahko naštevali. Sv. Martin, ki v hudi zimi daruje pol svojega plašča ubožcu, je pomenil vzor dobroteljnosti, sv. Florijan je varoval domove pred ognjem, sv. Miklavž je bil zavetnik brodarjev, mlinarjev in žagarjev. Mlini in žage so na njegov god počivale. Sv. Juriju, Marjeti ali Mihaelu, zmagovalcem nad poganstvom, pa tudi sv. Petru ali Janezu Krstniku so bile posvečene najstarejše cerkve na Slovenskem.

Slike na steklo so sestavni del bogate ljudske ustvarjalnosti na Slovenskem. Najbolj pogosto se z njimi srečujemo na Gorenjskem. V tem so podobne panjskim končnicam, ki so se nemalokrat rojevale v istih delavnicah. Raziskovalec slik na steklo dr. Gorazd Makarovič je njihov nastanek povezal z delom treh delavnic. Tako omenja mojstra, za čigar oblikovanje so značilne majhne svetniške figure, dalje "Mojstra okorne risbe" in nekdanj najbolj znano t. i. "Selško delavnico". Iz njenega kroga se nam je ohranilo ime slikarke Blaževčeve Micke. Maksim Gaspari, znani slovenski slikar stare generacije, navaja, ko piše o ljudskih slikah na steklo, še nekaj krajev, kjer so izdelovali takšne slike: okolico Čepovana, Poljansko dolino, Črni vrh nad Idrijo, Kropo in Kamno Gorico ter Bohinj. Domneva celo, da so bile nekatere slike na steklo

delo več rok, katerih vsaka je imela določen delež pri izdelku (risba, barvanje, senčenje itd.). Slike teh delavnic se med seboj ločijo po barvi ozadja, po obrisih figur, po oblikovanju obrazov, po cvetličnem okrasju, ki pogosto obroblja glavni prizor, in po nekaterih manj opaznih značilnostih. Seveda pa se te sestavine pogosto med seboj mešajo, saj so delavnice ena drugo dopolnjevale in se ena po drugi zgledovale.

Žal je slikarstvo na steklo v 20. stoletju vedno bolj zamiralo, ko ni več našlo odjemalca v skoraj slehernem kmečkem domu, v njegovem "bohkovem kotu", kjer vsaj dvoje slik na steklo z različnimi prizori ni smelo manjkati. Ker so posebno revnejši kmetje pozneje veliko teh slik za majhen denar prodali raznim nadležnim ljubiteljem in prekupčevalcem, so te počasi izginjale iz kmečkih hiš.

Zanimanje za slike na steklo se je zopet obudilo v našem času, posebej ob javnih predstavitvah tega gradiva, ki so ga zbrali Etnografski muzej v Ljubljani, Loški muzej in Gorenjski muzej v Kranju ter drugi. Ker so slike na steklo postale prava redkost, je začelo rasti tudi zanimanje za njihovo reproduciranje, kar pa zaradi nič kaj lahke slikarske tehnike ni imelo pravega uspeha. Že Maksim Gaspari govori o težavah pri izdelavi teh slik: "Ni tako enostavno postati čez noč umetnik slikanja na steklo, to vem iz lastne prakse, ker sem izdelal več takih podob in pri tem naletel na razne težkoče tehničnega značaja, predvsem zaradi krhkosti stekla, zaradi negativnih obrisov ter postopnega sušenja barvnih plasti, pri katerih je treba točno vedeti vrstni red pastoznih in lazurnih nians."

Tako so mnogi poskusi izpodleteli. Delo radovljiške rojakinje ANICE ZALETEL je pokazalo pravo pot, po kateri je mogoče priti do zares dobre, originalu zveste reprodukcije. Slikarka se je stvari lotila na strokoven način: s študijem oblik, barve figur, predmetov in njihovega ozadja, cvetlične in ostale dekoracije. Predvsem pa se je morala vživeti v preprosti, naivni izraz obrazov in kretenj upodobljenih figur, značilnih za ljudska dela. Posrečilo se ji je ohraniti mehko in vtis domačnosti te vrste slikarstva. Ljudska umetniška dejavnost izdelave slik na steklo, ki je bila v popolnem zatonu in skoraj pozabljena, je našla v Anici Zaletel odlično poustvarjalko. V poznejših letih je svoje delo obogatila z vrsto figuralno zelo zahtevnih upodobitev Križevih potov za nekatere cerkve in kapele na Gorenjskem (Radovljica, Lancovo, Velika planina itd.), ki so njeno oblikovno, barvno in kompozicijsko samostojno delo, oprto na stilni značaj ljudskega slikarstva.

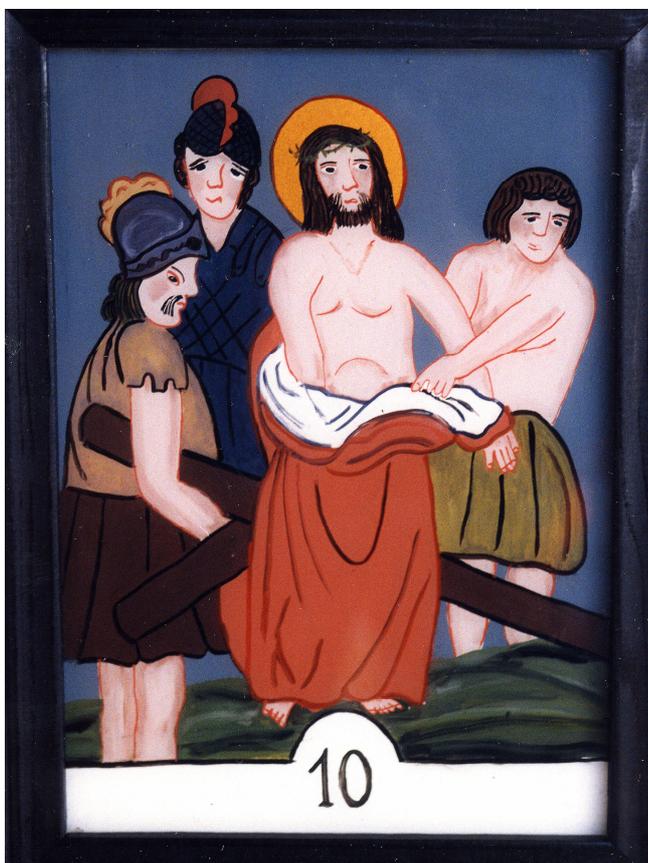
Z izborom slik na steklo se je Anica Zaletel predstavila v Ljubljani, Novem mestu, Škofji Loki, Kranjski gori, Radovljici in drugod.

Anica Zaletel: Sv. Martin daruje ubožcu pol svojega plašča, kopija. Foto: S. Vengar

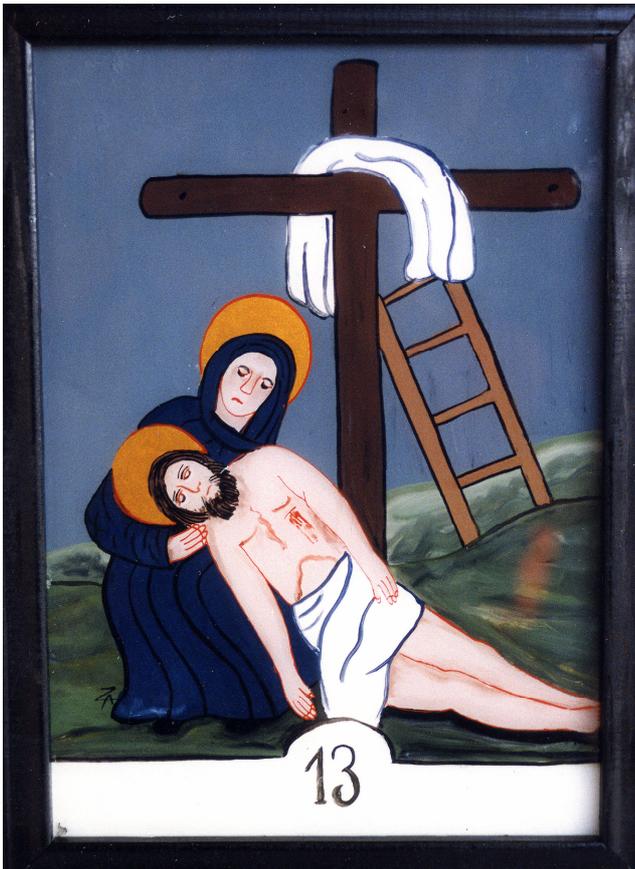
Anica Zaletel: Križev pot – Kristus nagovori jeruzalemske žene. Foto: S. Vengar

Anica Zaletel: Križev pot – Kristusa slečejo... Foto: S. Vengar

Anica Zaletel: Jezus umre na križu. Foto: S. Vengar

Anica Zaletel: Križev pot – Kristusa snamejo s križa in položijo Mariji v naročje.
Foto: S. Vengar

Anica Zaletel: Sv. Lovrenc, kopija.
Foto: S. Vengar

Anica Zaletel pri slikanju na steklo.
Foto: S. Vengar, 23. 4. 1999